

CARLES ARNAL IBÁÑEZ

BALANÇ D'11 ANYS DE POLÍTICA FORESTAL AUTONÒMICA

RESUM

L'1 de gener de 1996 farà 11 anys de la transferència de les competències en matèria forestal de l'administració central (ICONA) a l'autonòmica valenciana (Conselleria d'Agricultura). Malgrat l'oportunitat històrica d'aprofitar aquest fet per operar canvis importants en la gestió forestal, renovant-la i adequant-la a les particularitats del País Valencià, la transformació no s'ha produït més que de manera molt superficial i, en tot cas, insuficient.

Els incendis forestals continuen essent un greu fenomen socio-ecològic sense controlar i han passat a constituir el problema més destacat per l'opinió pública. Tanmateix, la pèrdua accelerada de sòl, l'erosió, és el procés de major gravetat i es troba també lluny de comptar amb una política adequada per fer-li front. No sols els incendis provoquen erosió. Les activitats tradicionals (agrícoles, ramaderes i forestals), mal regulades, les repoblacions inadequades i les tècniques desencertades de prevenció i lluita contra els incendis, contribueixen a degradar més encara la vegetació natural i incrementen la pèrdua de sòl.

Els projectes de repoblació impulsats per l'administració resulten continuïstes i inadequats al nostre territori, per l'ús quasi exclusiu de pins i per emprar maquinària pesant i tècniques "dures" de preparació del sòl. La "selvicultura preventiva" (basada en l'eliminació de vegetació arbustiva i la construcció de pistes forestals i "tallafocs") com estratègia per combatre els incendis resulta ineficax i té greus impactes ecològics.

La protecció de paratges naturals de caràcter forestal, en comarques d'interior, és quasi inexistent (un sol paratge: la Font-Roja, d'escasa superfície).

La nova Llei Forestal valenciana, aprovada fa tres anys, és poc innovadora i presenta pocs instruments útils per a una gestió forestal de base ecològica.

ABSTRACT

January 1st 1996 will be eleven years since the competence in forest matter was transferred from the central administration (ICONA) to the Valencian autonomous one (Conselleria d'Agricultura). Despite the historical opportunity to make the most of this event to accomplish important changes in forest management, reorganizing and adapting it to the Valencian community needs, the transformation has only taken place in a very superficial manner, insufficient by all means.

Forest fires are still an uncontrolled severe socio-ecological phenomenon which has become the most outstanding problem in public opinion. However, the growing loss of soil, erosion, is the most critical process and it is far from counting on adequate policy to overcome it. Not only fires produce erosion. Uncontrolled traditional activities such as farming, cattle-raising or afforestation,

inadequate techniques to prevent and fight fires contribute to further degradation of natural vegetation and increase the loss of soil.

Afforestation projects impelled by the Valencian government turned to be obsolete and inadequate in our territory due to the almost exclusive use of pine trees and heavy machinery, as well as hard techniques in the soil preparation.

A wrong strategy to prevent the forest fires based on getting rid of shrub vegetation and building forest tracks are inefficient and has severe ecological impacts.

The protection of wooded natural spots inland hardly exists (there is only one spot: La Font-Roja, a small area).

The new Valencian forest Law, passed three years ago, is not innovating and presents few useful instruments towards a forest management with an ecological basis.

L'1 de gener de 1985 es produïa la transferència de competències forestals a la Generalitat Valenciana, en concret, a la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Alimentació.

En aquell moment es podien albirar expectatives d'un canvi decidit en la política forestal que permetera una gestió més adequada al territori valencià i les seues característiques físiques i socio-econòmiques, després de la molt contestada gestió de l'ICONA, heretada de la dictadura franquista i dels primers moments de la nostra incipient democràcia.

Malhauradament, açò no s'ha produït al llarg dels deu anys transcorreguts, o s'ha produït només en una molt baixa mesura. Molt per sota de les possibilitats i també per sota de les esperances de molta gent implicada i compromesa en la defensa del territori i el medi ambient, i desitjosa d'un govern valencià decidit a imprimir una política pròpia i nova en molts àmbits, entre ells, l'ambiental.

La política forestal d'aquests anys ha estat marcada pel continuisme i l'absència d'una voluntat clara de transformació i adequació al nostre territori.

En aquest article s'intentarà justificar aquesta valoració i el per què i el com ha passat així.

Curiosament, alguns sectors vinculats al conservacionisme i l'ecologisme des d'una òptica digem-ne "mesetaria" i prou centralista (com les opinions que manifesten la línia editorial i principals col.laboradors de la revista *Quercus*), atribueixen gran part dels errors i mancances de la gestió ambiental a la "dispersió" que, segons ells, suposa les transferències autonòmiques. Poden estar tranquils els nostres amics: almenys en el tema forestal no ha canviat res de substancial per les transferències. El mimetisme o la dependència de polítiques estatals és molt marcada i la gestió continua lligada al que s'havia estat fent fins aleshores. Dificilment les coses s'haguessin fet millor (ni pitjor tampoc) sense les transferències. Però, aquestes transferències, amb una voluntat més decidida de canvi per part dels rectors polítics valencians, sí que haurien permés una major innovació i una millor adaptació als nostres ecosistemes.

Com a exemples recents del mimetisme i dependència esmentats, poden servir les ordres autonòmiques que regulen els ajuts a la reforestació en terres forestals (quasi una mera transposició dels decrets estatals), el nou *Inventari forestal valencià* que, incomprendiblement, està realitzant el servei central de l'ICONA o el *Llibre Blanc sobre Política Forestal*, que marca els criteris generals que orientaran, en el futur pròxim, la política forestal valenciana i que ha estat encomanat a un *consulting* de Madrid format per rancis i destacats membres de l'ICONA "de sempre". Cal recordar també que la majoria dels tècnics forestals de la Conselleria (ara, novament d'Agricultura) són heretats de l'administració central, molts d'ells provinents de fora del País Valencià i que s'han format en altres realitats, diferents de la nostra, tant ecològicament com social.

LA NECESSITAT DE CANVI

El territori valencià presenta una sèrie de particularitats que fan més que necessari marcar una política forestal pròpia i diferenciada d'altres parts de la Península. Com a mínim destaquen:

- Un clima mediterrani amb una irregularitat en el repartiment de les precipitacions anuals molt marcada.
- Un relleu molt muntanyós i accidentat, que sempre sobta als qui tenen una imatge del nostre País (producte dels desplaçaments per autopista) de planes litorals, platges d'arena, arrosars i camps de tarongers, etc. Aquesta particularitat, junt amb la primera, confereix al nostre territori una molt elevada sensibilitat erosiva.
- Uns ecosistemes forestals molt poc productius, en termes generals, sobretot pel que fa a la fusta aprofitable. (Unit açò a una història molt antiga d'ocupació i transformació del territori, que ha relegat els boscos a les àrees més accidentades i que ha sobreexplotat els recursos naturals fins a extrems de vegades irreversibles).

Açò determina que la gestió a aplicar ací siga, necessàriament, no sols molt diferent de la que es pot aplicar en les àrees del Nord de la Península, sinó també diferent de la que podria aplicar-se en altres àrees mediterrànies com les corresponents a Extremadura o la Manxa on, a més de notables diferències socio-econòmiques i culturals, el clima és menys agressiu i el relleu més pla, resultant d'açò importants conseqüències de maneig dels ecosistemes.

Per altra banda, al País Valencià existeix un marcadíssim desequilibri territorial entre les zones costaneres i les d'interior, que és on s'ubiquen les principals àrees forestals. Aquestes comarques d'interior es troben molt desfavorides i empobrides. Com a mostra, cal només recordar que les 11 comarques valencianes més clarament forestals, totes elles d'interior, suposen més del 40% del territori valencià, però hi viu només un 5% de la població, que disposa menys del 4% de la renda. (Vegeu el Quadre 1).

Qualsevol política forestal que s'aplique al nostre territori ha de considerar aquestes desigualtats, i ha de considerar els notables canvis que s'han produït les darreres dècades al món rural. Quasi totes les coses que eren vàlides i encertades fa uns 50-70 anys ara ja no ho són en absolut. Les polítiques que s'apliquen en l'àmbit forestal no han de ser únicament de tipus ambiental, sinó també socio-econòmiques, i han de saber, no únicament protegir la natura, sinó oferir també alternatives dignes de desenvolupament per als habitants, basades en noves activitats, perquè les tradicionals ja no serveixen, o poden ser només residuals i complementàries. Ara tot ha canviat: els valors del bosc, la percepció de la natura, la rendibilitat de les explotacions tradicionals, etc. Amb el fet agreujant que les persones que han viscut aquest canvi radical de situació (i que encara viuen i són un pes important en aquestes comarques, de població molt envellida), no han pogut canviar tan de pressa la seua manera de veure el món.

Per tant, el manteniment i l'accentuació de la gestió forestal "clàssica" de l'ICONA no sols no soluciona els principals problemes que actualment tenim, sinó que els agreuja de manera molt preocupant.

Estem vivint ara un moment crític de canvi en el qual ja és massa tard per a mantenir les actuacions d'abans, però encara és massa prompte per a que siga evident per a

QUADRE 1

Dades comarcals sobre població i renda. Extret de J. A. Tomás Carpi *La situación económica en el espacio valenciano: desigualdades y elementos para la ordenación*, 1984. Citat en J. Cruz *Les comarques de muntanya*, (1990), qui ha totalitzat les dades que figuren baix, referides a les 11 comarques de caràcter muntanyenc més marcat: els Ports, el Baix i l'Alt Maestrat, l'Alcalatén, l'Alt Millars, l'Alt Palància, el Racó d'Ademús, els Serrans, la Plana de Requena-Utiel, la Vall d'Aiora i la Canal de Navarrés.

DISTRIBUCIÓ COMARCAL DE LA SUPERFÍCIE, POBLACIÓ I RENDA
DISPONIBLE I INDICADOR DE NIVELL DE RENDA (1981)

	Distribució comarcal de la superfície (%)	Distribució comarcal de la població (%)	Distribució comarcal de la renda disponible (%)	Indicador de renda disponible per càpita
Els Ports de Morella	4'02	0'19	0'14	4
Tinença de Benifassà-				
Plana de Vinaròs	4'46	1'55	1'38	5
El Baix Maestrat	4'56	0'60	0'38	4
L'Alt Maestrat	1'87	0'19	0'12	4
L'Alcalatén-Penyagolosa	3'98	0'40	0'32	4
La Plana de Castelló	2'99	7'45	6'87	6
L'Alt Millars	1'91	0'62	0'50	5
L'Alt Palància	4'88	0'71	0'54	5
El Racó d'Ademús	1'59	0'11	0'07	4
Els Serrans	5'61	0'42	0'29	4
El Camp de Túria	3'92	1'72	1'41	5
El Camp de Morvedre	1'19	1'93	1'88	6
L'Altiplà de Requena-Utiel	7'16	1'08	0'87	5
La Foia de Bunyol	5'25	1'10	0'87	5
L'Horta	2'87	35'64	39'26	6
La Vall d'Aiora	3'50	0'33	0'23	4
La Canal de Navarrés-				
Enguera	3'03	0'45	0'29	4
La Ribera Alta	3'47	4'76	3'67	5
La Ribera Baixa	1'14	1'78	1'41	5
La Costera	2'35	1'69	1'32	5
La Vall d'Albaida	3'09	2'14	1'84	5
La Safor	1'84	3'52	3'35	6
L'Alt Vinalopó	2'49	1'18	1'12	6
El Vinalopó Mitjà	3'67	3'79	4'21	6
Les Valls d'Alcoi	2'27	2'70	2'66	6
La Foia de Castalla	1'27	0'93	0'81	5
La Marina Alta	3'05	2'41	2'34	6
La Marina Baixa	2'56	2'41	2'96	7
L'Alacantí	2'87	8'52	10'09	7
El Camp d'Elx	2'09	5'44	5'48	6
El Baix Segura	4'58	4'20	3'31	5
PAÍS VALENCIÀ	100	100	100	6
	Distribució comarcal de superfície, en %	Distribució comarcal de població, en %	Distribució comarcal de renda disponible, en %	
	42'11	5'11	3'75	

tothom quines són les alternatives, que s'han de basar fonamentalment en els valors ecològics del bosc. Tanmateix l'aplicació d'una o altra política pot facilitar la transició o fer-la molt difícil, i en alguns llocs, impossibilitar-la.

Cal, abans d'entrar en detall en l'anàlisi d'aquesta dècada, fer una prevenció. En realitat sí que han canviat algunes coses. El llenguatge que empenen els gestors i els polítics actuals és diferent. Ara és molt difícil que no empenen una motivació "ecològica" per a justificar seguir fent el que abans es feia apel·lant a altres arguments. "Defensa del medi ambient", "desenvolupament sostenible", "manteniment de la biodiversitat", "lluita contra la desertificació", són expressions que s'empenen a tota hora i en qualsevol lloc, sense que això implique canvis substancials en la gestió, pel que es fa inevitable dubtar que realment s'hagen assumit aquests nous plantejaments.

A més, els gestors actuals cuiden molt la imatge i es preocupen molt més que abans en presentar bé les seues iniciatives, elaborar llibres explicatius, editar enganxines, fullets, gorretes, "xapetes", donar subvencions per al voluntariat, l'educació ambiental, els col·lectius ecologistes, etc. El problema d'aquestes actuacions no és que, generalment, es queden en un nivell molt superficial i decoratiu, d'eficàcia dubtosa en molts casos, sinó que amaguen el fet de les poques transformacions reals i efectives.

LES REPOBLACIONS FORESTALS

L'any 1984, encara abans de les transferències, l'administració va elaborar, per al País Valencià, un Pla de reforestació, prou ambiciós, que va ser el primer projecte d'aquest tipus del qual el moviment ecologista va tindre coneixement previ i que va ser també el fet desencadenador de la constitució de la "Coordinadora per la defensa del bosc al País Valencià". Precisament com a resposta a un pla que, després d'analtzat, es revelava de greus conseqüències ambientals.

Malgrat que la premsa el va presentar com innovador i es feia ressò de l'utilització d'espècies autòctones, un estudi detallat del document possava de manifest que es tractava d'una política ecològicament agressiva i que no tenia res d'original més que en una minsa proporció, la suficient com per a "vendre" el producte.

Les espècies a emprar eren, en un 99,7%, pins, fonamentalment el pi blanc (*Pinus halepensis*). Per tant, ninguna novetat, tret d'un irrisori 0,3% de carrasques, roures i sureres (20 Has., d'un total de 7.000 a repoblar).

Respecte de les tècniques, continuaven emprant-se, en gran mesura, les més dolentes, incloent l'ús de maquinària pesant, en una gran part de les actuacions (en un 78% de la superfície a repoblar).

No és aquest el lloc per a entrar en detalls i aprofundir en els aspectes negatius d'aquestes repoblacions. Cal dir, almenys, que les plantacions monoespècifiques de pins ja havien estat molt discutides i criticades. No hi ha cap motiu de pes per emprar una única espècie de repoblació (tret de la manca de coneixements tècnics o la no disponi-

¹ Per exemple, a la vigent Llei Forestal Valenciana, els tres primers objectius que s'enuncien són (Art. 6.1):
 "a) Potenciar el bosc, com a referència cultural de primera magnitud; i afavorir-ne la recuperació i el manteniment de les espècies autòctones.
 b) Valorar els distints tipus de bosquines arbustives com a etapes del desenvolupament de l'ecosistema, que poden acabar originant boscos, i gestionar-los en aqueix sentit allà on siga possible.
 c) Mantenir, protegir i ampliar cobertes vegetals del major nombre possible d'estrats per a contrarestar el procés d'erosió, regular els fluxos hidrològics i pal·liar la modificació de les condicions climàtiques".

bilitat de plançons als vivers què, més que un argument, és una deficiència que s'hauria d'haver subsanat des de ja fa molt de temps)².

Per altra banda, les repoblacions de pins presenten una sèrie de deficiències en comparació amb un bosc dels que s'anomenen potencials (o també climàtics, i que al País Valencià estarien dominats, sobretot, per carrasques, roures i sureres) com és una major inflamabilitat, una més baixa biodiversitat i el fet d'acomplir pitjor la funció de protecció del sòl i altres funcions ecològiques bàsiques. La major inflamabilitat de les pinedes resulta evident per als investigadors, com és el cas de Louis Trabaud, un dels millors especialistes en temes relacionats amb els incendis forestals en condicions ambientals mediterrànies, que diu:

"Les formacions de resinoses constitueixen una classe especial, donat que és sabut que en tot lloc i en tot moment, són els vegetals més sensibles i els més propagadors d'incendis [...] Els focs de resinoses són els més difícils de dominar". [...]

"Els vegetals que constitueixen les pinedes són, d'entre tots els de la zona, els més sensibles al foc". [...] (L. TRABAUD. *Les combustibles végétaux dans le Département de L'Hérault*. 1971).

Alguns tècnics de l'ICONA també reconeixen la major inflamabilitat dels pins, com és el cas de R. Vèlez Muñoz, enginyer forestal que durant molts anys ha estat i és el màxim responsable de l'àrea d'incendis forestals a nivell de tot l'estat. L'esmentat autor ha elaborat un coeficient d'inflamabilitat amb el qual s'obtenen les següents dades, de les que destaca la major inflamabilitat de les formacions vegetals dominades pels pins en relació a d'altres dominades per espècies com les carrasques i demés frondoses:

ESPÈCIES	COEFICIENTS D'INFLAMABILITAT (e)
<i>Pinus halepensis</i>	7
<i>Pinus pinaster</i>	6
<i>Pinus silvestris</i>	3
<i>Pinus nigra</i>	1
<i>Quercus ilex</i>	1
<i>Quercus suber</i>	1
Altres frondoses estudiades	0

"e" és el Coeficient de Perillositat relativa del tipus de vegetació, calculat a partir de les superfícies cremades de cada formació vegetal (dominades pels arbres que apareixen en la llista) i les superfícies existents de cada formació. (Al quadre s'han seleccionat només les formacions arbrades més representades al nostre territori). (R. Vèlez

² El Pla de Reforestació de 1984 (pag. 5) diu: "...las anteriores consideraciones no implican que la repoblación con en-cina sea imposible, de hecho es perfectamente factible siempre que las condiciones edáficas sean favorables. Solo que los terrenos disponibles por repoblar no suelen poseer esas características." Més endavant apareix el perquè: "...todo plan de repoblación a gran escala, exige el desarrollo de unas técnicas y de una infraestructura que varía por cada especie. Por el momento, la repoblación con frondosas no ha sido lo suficientemente experimentada para disponer de unas y otras con garantía de éxito". (...) "Por todo lo expuesto, se considera que a corto plazo es impensable la repoblación con frondosas a gran escala y que las especies a elegir deben ser los tres pinos a que se ha hecho referencia..."

Muñoz. "Sistema integrado para la determinación del peligro de incendios forestales". En *Fôret Méditerranéenne*, III, n^o1, 1981, p.5-16).³

QUADRE 2

Comparació entre diferents tècniques, mecanitzades i manuals, de repoblació, pel que fa als efectes sobre el sol i la vegetació. Elaborat per Antoni Marzo a partir de les dades de J. J. Herrero-Bor-goñón i J. L. Rubio (1994). (A. Marzo. "Recuperació i regeneració de la coberta vegetal de les muntanyes valencianes". Ponència presentada al *Congrés Jaume I de Medi Ambient*. València. Maig de 1995.)

TÈCNICA DE PLANTACIÓ	EFFECTES SOBRE EL SÒL I LA VEGETACIÓ
Subsolat linial segons corbes de nivell	Disminució nivells de matèria orgànica Disminució nitrògen total disponible Disminució capacitat d'intercanvi catiònic Increment de l'erosionabilitat Increment de l'erosió laminar Increment de la compactació Pèrdua 20 % en composició florística Arrabassament vegetació en línies de subsolat
Subsolat linial en el sentit del pendent	Disminució nivells de matèria orgànica Disminució potasi assimilable disponible Canvis en el valors del pH Disminució de sals solubles Increment erosió hídrica Pèrdua 20 % en composició florística Arrabassament vegetació en línies de subsolat
Aterrassat amb subsolat	Disminució de l'estabilitat estructural del sòl Disminució nivells de matèria orgànica Disminució nitrògen total disponible Disminució capacitat d'intercanvi catiònic Pèrdua 30 % en composició florística Arrabassament general vegetació a les terrasses Pèrdua de vegetació rebrotadora Disminució cobertura actual 26 %
Pràctica de clots manual	No s'han trobat modificacions estructurals del sòl, ni del ph, ni del C.I.C. Increment en sals solubles increment en potasi assimilable disponible Pèrdua 5 % en composició florística No s'han trobat modificacions en la cobertura

³ La menor inflamabilitat de les formacions vegetals potencials del nostre territori, en comparació amb les pinedes, es pot explicar així: "La menor combustibilidad de las etapas equilibradas o climax se fundamentan en su mayor contenido de humedad, su menor temperatura ambiente interior, la menor o nula presencia de sustancias esenciales o resinas en los tejidos de las plantas que forman parte de ellas, en la menor incidencia del viento como aporte de comburente al incendio al tratarse de formaciones vegetales densas y, en general, en su mayor resistencia a arder". (C. M. MANSANET TEROL. *Incendios forestales en Alicante*. Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial de Alicante. 1988).

En molts indrets del nostre territori pot repoblar-se amb espècies pròpies dels esmentats boscos potencials, i allà on no es puguem emprar les espècies arbòries, pot fer-se amb espècies arbustives rebrotadores i, sempre, emprant una diversitat d'aquestes.

L'ús de maquinària pesant implica destruir o danyar la vegetació que hi pot haver i que, encara que siga arbustiva o herbàcia, està acomplint importants funcions protectores i constitueix les etapes intermèdies de la regeneració natural de l'ecosistema. Implica també danyar i remoure el sòl, tot incrementant el risc erosiu. (El llibre de J. J. Herrero-Borgoñón i J. L. Rubio citat a la bibliografia fa un repàs de les diferents tècniques alternatives de repoblació i conclou que només la repoblació manual evita danys a l'ecosistema). El Quadre 2 exposa resumidament la comparació entre diferents mètodes de repoblació, mecanitzats i manuals, pel que fa als efectes sobre la vegetació i el sòl.

Ara, 10 anys més tard, s'acaba de fer públic el Pla de Reforestació 1994-99. El document "li pega cent voltes" al de 1984 pel que fa a disseny gràfic, campanya publicitària al voltant de la seua presentació, etc. Inclou, fins i tot, introduccions a càrrec d'autoritats universitàries que en altres moments s'han manifestat críticament amb actuacions o plans de l'administració forestal i presenta també un informe del CEAM (Centre d'Estudis Ambientals de la Mediterrània) en el qual es fa una clara defensa de la repoblació amb espècies autòctones rebrotadores, no únicament arbòries, sinó també arbustives i, fins i tot, herbàcies. Aquestes espècies després d'un incendi no moren, generalment, i es recuperen molt de pressa i ofereixen una bona cobertura protectora del sòl, més ràpidament i amb menys condicionants que els pins⁴. El CEAM ha estat efectuant, amb èxit, experiències a petita escala de repoblació amb moltes d'aquestes espècies.

Finalment, de cara als mitjans de comunicació i l'opinió pública, es va presentar aquest Pla com a fonamentalment innovador, precisament per l'ús d'una diversitat d'espècies autòctones (fins a 40), d'arbusts rebrotadors, de tècniques respectuoses amb el sòl, etc.

Lamentablement, una lectura atenta del document desmenteix açò. La "lletra menuda" acaba tornant a justificar les repoblacions quasi monoespecífiques de pi⁵, i manté l'ús de maquinària pesant en pendents, llevat de quan superen el 30%. La novetat res-

⁴ Al Pla de Reforestació, pag. 38 i 39, en una introducció signada pel CEAM, s'afirma: "En montes donde la vegetación predominante estaba constituida por plantas rebrotadoras, su respuesta, incluso en pleno verano, es prácticamente inmediata: al cabo de tres semanas de extinguido el incendio ya se ven rebrotes de coscojas, lentiscos, esparra-gueras, etc. Además, estas plantas no dependen para su regeneración inicial de las lluvias (...) Por lo tanto, estas comunidades son muy eficientes en proteger con rapidez el suelo frente al riesgo de lluvias torrenciales de otoño". Contrariament i amb marcat contrast, les plantes germinadores, com és el cas dels pins, presenten més problemes: "La germinación de las semillas requiere unas condiciones de humedad y temperatura adecuadas en la superficie del suelo, factores ambos bastante irregulares. La planta germinadora debe empezar a desarrollarse a partir de una pequeña semilla, con lo que tarda muchos meses en alcanzar un buen tamaño".

"Por lo tanto, los montes donde dominan plantas germinadoras tienen una respuesta post-incendio más lenta y dependiente del régimen de lluvias que donde dominan las plantas rebrotadoras. Con frecuencia, el recubrimiento vegetal del suelo en montes donde predominan las especies germinadoras no alcanza una buena protección hasta pasado un año o más del incendio, con lo cual el suelo permanece desprotegido durante todo el periodo otoñal post-incendio, de máximo riesgo de lluvias torrenciales y, por lo tanto, de erosión". A més, com s'explica a continuació, la regeneració pot impossibilitar-se, en el cas dels pins, si "se produce un nuevo incendio antes de quince o veinte años sobre el regenerado joven del pinar, es decir, antes de que se haya tenido tiempo de producir semillas viables. En este caso se pierde la posibilidad de regeneración del pinar...".

⁵ L'esmentat Pla de Reforestació diu a la pag 53: "...por lo general, se emplean preferentemente especies arbóreas...", deixant així poc de marge per a espècies arbustives. Més endavant: "En los ecosistemas mediterráneos, la restauración de la cubierta vegetal se realiza, habitualmente, con especies poco exigentes y de crecimiento relativamente rápido, como los pinos".

pecte del Pla del 84 és que ara no es fa pública la proporció de les hectàries a repoblar amb pins o les d'ús de maquinària. Açò hagués contrastat d'una manera massa flagrant amb les introduccions al mateix Pla i amb declaracions oficials i altres documents, (encara que no amb l'esmentat *Llibre Blanc*, que fa una aferrissada defensa de les tècniques "tradicionals").

Podíem tenir el dubte de quina seria l'aplicació pràctica d'aquest document. malhauradament, els fets confirmen la valoració acabada de fer. Els projectes específics de repoblació que han sortit els darrers mesos a exposició pública són molt aclaridors. En totes les repoblacions grans, de més de 500 Has., els pins són les espècies dominants a emprar, en proporcions que van del 90% al 95% o més⁶, i s'empra maquinària pesant en tots els casos, en proporcions variables, i incloent sistemes com el "subsolat", de greu impacte.

Les actuacions al camp, ho acaben de demostrar. Per exemple, a Caudiel, en les immediacions del Mas del Bayle, una recent "repoblació" feta amb maquinària de gran tonatge ha llaurat literalment les muntanyes, amb fortes pendents, superiors fins i tot al màxim establert pel Pla. La zona havia estat cremada feia mesos només i presentava incipient regeneració natural, (açò també contravenia les recomanacions de la Comissió d'experts publicada per la pròpia Conselleria de Medi Ambient, que recomana un període d'uns dos anys després d'un incendi abans de repoblar). La pretensió era plantar pins, que finalment no es plantaren, per les adverses condicions climàtiques.

Mentre escric aquestes ratlles, altres llocs, com ara la Vall de Gallinera, Altura, Alcalà de Xivert, etc., pateixen actuacions similars. No són casos aïllats ni errors involuntaris: és un determinat model de gestió.

Cal recordar, com a anècdota significativa que, a la revista *El Temps*, va aparèixer, a l'agost de 1985, un article de Mª Angels Ull criticant les actuacions de l'ICONA, amb arguments similars als acabats de manifestar⁷. Donant-se la particularitat que ella mateixa va acabar essent directora general en la Conselleria de Medi Ambient, fins fa uns mesos, i durant el mateix període que apareixia el "nou" Pla de Reforestació. Cal dir, això sí, que no es tractava de la Direcció General responsable de la gestió forestal.

ELS INCENDIS FORESTALS

Als darrers anys el fenomen dels incendis forestals ha arribat a atènyer una tal magnitud que distorsiona tota possibilitat d'anàlisi ponderada. El quadre 3 ens mostra les dades més significatives sobre la gravetat dels incendis forestals als darrers anys. Malgrat la seva innegable importància i gravetat, els incendis no són l'única, ni la major, causa de degradació ambiental a les nostres muntanyes. El procés degradatiu més greu que es presenta als nostres ecosistemes forestals és la pèrdua de sòl, donat el seu caràcter d'irreversibilitat, i en constituir el sòl la base en què es sustenta tot l'ecosiste-

⁶ El projecte de repoblació de major extensió dels presentats durant 1995 a exposició pública, de 1.620 Hes., afectant als termes municipals de Millares i Cortes de Pallàs, preveu emprar un 95% de pins (sobretot *Pinus halepensis* i, en menor mesura, *P. pinaster*).

⁷ "Jo mateixa feia referència en el número 8 d'*El Temps* fa ara un any, en l'article "Repoblar, però bé", a la necessitat de tornar a la nostra vegetació autòctona,....a aquesta vegetació nostra que aguanta el foc i rebrota (carrasques, sureres, margallons...) i a la necessitat d'anar fugint de les coníferes, espècies piròfites, que cremen, cremen tota la vegetació competidora, i deixen la terra per què dels pinyons nasquen nous pins, si és que queda terra on arrelar, és clar". L'autora critica els enginyers de l'ICONA dels que diu: "els tècnics que continuen fent el que han fet fins ara, mentre els incendis forestals segueixen produint-se com fa sis anys". (Mª ANGELS ULL. *El Temps*, n° 60, 12-Agost-1985, pag. 9).

QUADRE 3

MAGNITUD DELS INCENDIS FORESTALS ALS DARRERS 20 ANYS.

ANY	Nº D'INCENDIS FORESTALS	EXTENSIONES CREMADES (en Hes)
1976	244	6.566
1977	199	8.714
1978	560	75.189
1979	449	77.943
1980	453	28.251
1981	714	31.269
1982	365	13.931
1983	495	15.579
1984	497	22.700
1985	523	39.753
1986	388	9.640
1987	377	6.019
1988	303	849
1989	405	1.651
1990	711	23.659
1991	871	45.444
1992	804	25.079
1993	713	30.121
1994	751	138.776
1995	457	2.201

(*) Dades provisionals per a 1995, fins el 24 d'octubre.
(Font: Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient).

ma. Aquesta pèrdua condueix a la desertificació, inqüestionable problema ecològic número u a les àrees d'interior valencianes.

El fet que per a l'opinió pública els incendis forestals han passat a constituir el problema més amenaçador i quasi l'únic, origina una visió deformada que té, almenys, dues importants conseqüències negatives.

D'una banda, l'oblit de les altres causes de degradació, que han vingut operant, algunes durant segles, i que continuen actuant, tot i que amb gravetat variable segons llocs. Aquestes activitats resten encara sense regular seriosament i poden ser causa d'impactes genys menyspreables. Es tracta d'activitats "tradicionals" com ara la sobreexplotació ramadera, els conreus agrícoles en condicions inadequades, tales d'espècies valuoses⁸, ... junt a pedreres, obres públiques, urbanitzacions, contaminació, etc.

L'altra conseqüència negativa indirecta que està provocant la greu onada d'incendis forestals dels darrers anys és que s'arriben a emprar algunes tècniques de "prevenció" dels incendis i de regeneració dels llocs cremats totalment contraproductius i amb greus efectes secundaris que, entre altres coses, incrementen l'erosió.

⁸ L'impacte ambiental de les explotacions i pràctiques tradicionals ha estat important des de fa segles, i hi ha constatacions en importants textos històrics:
"Mas en España es la gente de poco cuidado, que la mayor parte no saben aprovechar sino de lo que naturalmente nace; y si comienzan á cortar un encinal para leña, no saben entrecrizar unos árboles nuevos entre tanto que gastan lo viejo, y cuando hubieren gastado lo uno, estará lo otro de sazón. No sé si lo hace alguna mala constelación que tenemos los españoles, ó poco cuidado de lo venidero." (GABRIEL ALONSO DE HERRERA. *Tratado de Agricultura General* Nota a l'edició de 1528).

Malgrat totes les declaracions oficials sobre la gravetat de la desertificació, no s'arbitren mesures serioses per evitar l'increment de l'erosió, fins i tot les dades de que disposem són fragmentàries i estimatives, encara que molt preocupants.

Manquen estudis sistemàtics al respecte, que s'haurien d'engegar urgentment i, en tot cas, de manera precautòria, evitar o regular molt estrictament totes aquelles actuacions que impliquen risc erosiu.

Les estimacions disponibles ens diuen que més de la meitat del territori valencià pateix una erosió de moderada a greu. Segons l'informe publicat per la Direcció General del Medi Ambient del Ministeri d'Obres Públiques, "Medio Ambiente en España", de l'any 1988, aproximadament un 55% del territori valencià presenta nivells d'erosió entre moderats i greus:

Erosió greu	28,6% del territori.
Erosió moderada	26,5% "
Erosió lleu	5,3% "

En algunes comarques de les que es disposa de dades, s'estimen taxes erosives de fins 300 tones per hectària i any, en proporcions importants de les àrees estudiades⁹.

El mapa de la FAO sobre desertificació, publicat a 1977, ens mostra al País Valencià, junt a zones de Murcia i Andalusia, formant part de l'única àrea europea amb molt alt risc de desertificació. (Vegeu la Figura 1).

Per cert que, per la data d'aquest darrer informe, les dades que el fonamenten han d'haver estat compilades abans de la greu onada actual d'incendis, la qual cosa ens confirma que el fenomen no és originat únicament pels incendis.

BOSCOS O CONREUS?

L'any 1986 va aparèixer el *Libro Blanco sobre los Incendios Forestales* publicat per la Conselleria d'Agricultura. Després d'una sèrie d'anàlisis sobre el problema dels incendis, s'arriba a les propostes de prevenció i lluita. En aquest camp es continua insistint

"Al paso que se multiplicaba nuestra especie y la agricultura, se rozaban y talaban los cerros y las faldas de los montes, sin cuidar jamás de replantarlas. Renacían cada día las necesidades, más no los árboles ni arbustos; y no hallando al fin bastante leña en los retoños, arrancaron hasta las raíces. Otros enemigos formidables hacían con frecuencia estragos en lo interior de los montes, y sitios apartados de poblado. Los pastores, las más veces para lograr mejores pastos, y algunas por malicia, quemaban y destruían en una noche los vegetales(...) Finalmente algunos con la apariencia de utilidad pública han disminuido los bosques útiles: piden licencia para reducir a cultivo parte de ellos; luego hacen un roce general de árboles y arbustos convirtiéndolos en cenizas; aran después la tierra, cogen granos por algunos años y muy pronto la abandonan, resultado de allí la destrucción del monte sin aumento de cultivo." (ANTONIO) JOSEF DE CAVANILLES. Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura y Frutos del Reyno de Valencia. 1795).

⁹ En estudis més detallats, però que de moment no han considerat més que unes comarques del centre del País Valencià, podem trobar dades ben alarmants. Al Quadre 4 figuren aquestes dades procedents de l'estudi *Los suelos de la Provincia de Valencia: su evaluación como recurso natural*, efectuat per l'Institut d'Agroquímica i Tecnologia d'Aliments (CSIC) i pel Departament d'Edafologia de la Universitat de València. En algun dels municipis estudiats es detecta fins un 20,5% de la seua superfície afectada per un grau molt alt de pèrdua de sòl (major de 300 tones per ha. i any), com és el cas de Tuéjar. Al Racó d'Ademús el percentatge és encara major: un 23% del territori presenta aquest grau d'erosió. Potser és encara més preocupant que un 14% del terme de Xelva es considera irreversiblement erosionat. (Un 8% del terme de Villar del Arzobispo i un 8,5% de Lliria estan en la mateixa situació).

Tot i que parcials, provisionals i estimatives, aquestes dades són prou eloquents d'una situació greu -per al tra banda reconeguda per tothom- pel que fa al problema de l'erosió a les nostres terres.

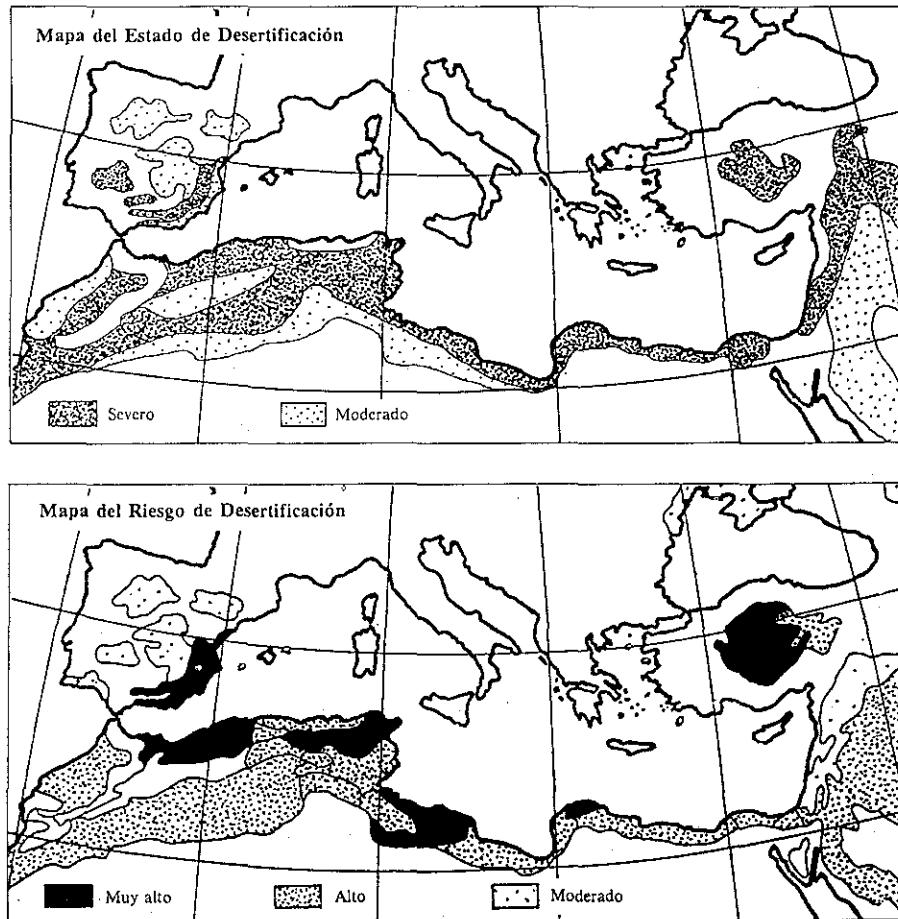

Fig. 1. Mapes sobre desertificació. FAO, UNESCO i OMM. 1997. Conferència de la ONU sobre desertificació. Nairobi.

en les mesures "dures" de "prevenció" que des de feia anys constituïen l'estratègia de l'ICONA: proliferació de pistes forestals, els mal anomenats "tallafocs" i les pitjor anomenades "neteges de sotabosc". Es parla, fins i tot, de "reticular" les muntanyes amb una xarxa de pistes i tallafocs. Sembla que l'objectiu era deixar les nostres muntanyes com un escaquejat¹⁰. En aquesta data els valencians ja teníem competències plenes sobre aquest tema, però es continua en la mateixa línia de sempre.

Tanmateix, ja s'havien publicat en molts mitjans científics i de divulgació severes crítiques a aquesta "metodologia". En les obres d'O. de Bolòs, R. Folch, R. Tomaselli i

¹⁰ En l'exposició dels criteris aplicats al pla de prevenció d'incendis figura en el primer lloc: "1.- Formació de una red básica de penetración que reticule el monte en función de sus variables más estables (fisiografía, incidencia humana, cultivos, etc.) en contornos comprendidos entre 150 y 800 has". (Libro Blanco sobre los incendios forestales, de 1986, pag. 165).

QUADRE 4

DADES SOBRE EROSIÓ AL PAÍS VALENCIÀ
 Percentatge de superfície que correspon a cada grau d'erosió hídrica (Tm/Ha any)

	GRAU					Irreversiblement erosionat
	1	2	3	4	5	
	Molt dèbil	Dèbil	Moderat	Alt	Molt alt	
Comarques i zones	0-10	10-20	20-100	100-300	>300	No quantificable
Camp de Morvedre						
<i>Sagunt</i>	37'4	18'2	28'3	11'1	0'4	3'6
Camp del Turia						
<i>Lliria</i>	32'9	19'7	18'7	6'3	0'8	8'5
<i>Villar del Arzobispo</i>	48	19	18	2	2	8
El Serrans						
<i>Chelva</i>	13	16	31	21	5	14
<i>Higueruelas</i>	30	19	22	14	12	4
<i>Tuejar</i>	7'2	6	28'1	33'8	20'5	2'3
<i>Alpuente</i>	34	23	28	10	3	2
Racó d'Ademús						
<i>Racó d'Ademús i Camarena de la Sierra</i>	28	13'4	15'1	16'2	23	4'3

Font: *Los suelos de la Provincia de Valencia, su evaluación como recurso natural*. C.S.I.C., Universitat de València i Diputació de València.

d'altres, que figuren a la bibliografia, apareixen arguments en contra d'aquestes pràctiques. Com resumeix Ramón Folch (1976):

"Una creencia muy extendida atribuye a la "suciedad" de nuestros bosques la culpa del incendio forestal. (...) ha habido, y hay voces que claman por la "limpieza" de nuestros bosques. Se comprende la buena intención, pero también se pone en evidencia la falta de conocimientos; "limpiar" completamente nuestros "bosques" de pinos sería un trabajo: a) titánico (...), b) inútil (...), c) antiestético (...), d) contraproducente(...).

Por todo ello asombra que tan peregrina idea cuente con adeptos entre ciertos sectores de prácticos forestales que -sin éxito, por supuesto- practican el procedimiento con entusiasmo digno de mejor causa. [...] la roza sistemática del "sotobosque" del pinar no sólo no es practicable como forma general de evitar el incendio, sino que además y sobre todo, entraña graves peligros para el mantenimiento de la capacidad biológica de la zona forestal".

En definitiva, aquestes actuacions no són preventives, donat que no tenen incidència sobre les causes dels incendis, que al País Valencià són, en un 90%, d'origen humà

QUADRE 5

CAUSES DELS INCENDIS FORESTALS AL PAÍS VALENCIÀ

CAUSES	TOTALS (1976-1985)	%	MITJANA
Negligència	831	18'5	83'1
Llamp	359	8	35'9
Ferrocarril	22	0'5	2'2
Intencionats	659	14'8	65'9
Altres causes	114	2'5	11'4
Desconegudes	2.514	55'9	251'4

Font: Conselleria d'Agricultura (*Llibre Blanc dels Incendis Forestals*).

(Vegeu el Quadre 5) i que, a més, en ocasions poden incrementar l'inflamabilitat i el risc d'incendi. (Les restes de les "neteges" constitueixen un material molt inflamable; la vegetació que apareix després és més inflamable que la preexistent i es generen condicions microclimàtiques de major sequetat).

A més, tenen greus impactes sobre la vegetació i la fauna, en eliminar total o parcialment els arbusts que, en contra d'opinions molt populars, són ecològicament importants. Per altra banda, impedeixen la successió reconstructiva natural de l'ecosistema cap a les etapes més madures, ecològicament més valuoses i menys inflamables. Finalment, en eliminar total o parcialment la coberta vegetal, generen més erosió¹¹.

Ara, ja a l'any 1995, apareix el *Libro Blanco de la Política Forestal de la Comunidad Valenciana* encomanat, com ja s'ha esmentat, a Natura Consultores de Madrid, el qual ratifica aquesta línia intervencionista "dura". No és genys estrany si considerem que un

¹¹ "Moltes de les mesures que han estat proposades, com ara l'estassada ("neteja") general del bosc, són, al nostre parer, irrealitzables i d'eficàcia molt dubtosa, a part que sovint el mal que farien superaria els beneficis que puguin produir. No oblidem que l'erosió del sòl, procés irreversible, és el primer perill dels nostres boscs.[...]

Sobre aquest punt hem de dir les coses següents:

a) Els arbusts fan una funció important dins l'ecosistema; la seva eliminació, sobretot en els terrenys inclinats, provocaria perills importants.

b) Les màquines de tallar arbúcia no poden pas destriar els plançons dels arbres, com fan els estassadors, de manera que els sistemes mecànics i d'estassada serien incompatibles amb la regeneració natural del bosc. La repoblació artificial, que obliga a fer clots, si no és que encara es pensa que vinguin unes altres màquines per fer regues, seria una nova acció que pertorbaria l'equilibri del sòl. [...]

Les pinedes són boscos fortament pirofítics, sostinguts en gran part, abans de l'existència de l'home, pels incendis naturals, que devien deturar l'avanç del bosc de fulla plana vers les terres seques i dolentes. Actualment el perill d'incendi hi és molt gran i inevitable. No hi valen l'estassada ni els tallafocs." (ORIOL DE BOLS. *El bosc mediterrani i els seus problemes* Revista Ciència nº 20. Octubre 1982. Barcelona).

"Por consiguiendo, desde el punto de vista ecológico, las actuaciones han de apuntar no tanto al aclareo de la maquia como a la eliminación sistemática de las causas de incendio. A pesar de todo, no se puede generalizar ya que, si bien es verdad que muchas especies prenden con facilidad, otras son menos combustibles y, en todo caso, el peligro que suponen los pequeños arbustos está contrarrestado por la función biológica que desempeñan en el sistema ecológico global.[...]

Por otra parte, al igual que otras concepciones tradicionales, la teoría de que es mejor aclarar la maquia no concuerda con los conocimientos actuales acerca de la biología de las formaciones arborescentes naturales y de los estadios evolutivos de la vegetación, que, si se deja, tienden, aunque muy lentamente, al establecimiento del bosque clímax".

(R. TOMASELLI. "Degradación de la maquia mediterránea" en *Bosque y maquia mediterráneos*. Editorial Serbal-Unesco. Barcelona. 1982).

QUADRE 6

REPARTIMENT DELS USOS DEL SÒL AL PAÍS VALENCIÀ

USOS DEL SÒL	SUPERFÍCIE (Hes.)	% DEL TOTAL
Urbà i Artificial	74.285	3'13
Agrícola	1.070.023	46'00
Forestal	1.156.842	49'73
<i>Bosc</i>	337.285	14.50
<i>Resta</i>	819.557	35'23
Zones Humides	7.803	0'33
Superfícies d'aigua	17.117	0'75
Total	2.326.070	100

Font: Dades del programa CORINE, elaborat amb imatges del satel.lit Landsat, l'any 1987.

dels principals autors, Montero de Burgos, és un dels pilars de l'ICONA des de fa molts anys.

Aquesta insistència en actuacions agressives per al medi forestal deriven d'una concepció caducada del bosc, que no es contempla com a ecosistema, sinó com a conreu. Només així es pot entendre el despreci cap als arbusts i la poca sensibilitat respecte dels danys al sòl, entre altres coses. Es tracta d'una silvicultura "intervencionista" que considera que cal estar actuant continuament en el bosc, de la manera que passa amb un conreu, més que com hauria de passar amb un ecosistema natural on s'hauria de trobar la manera d'aconseguir la conservació amb les mínimes actuacions possibles. S'arriba a expressar implícitament que la Natura no pot "ésser natural" sense "l'ajuda" de la humanitat.

Tot açò no són únicament posicionaments teòrics. En la pràctica mai s'ha deixat d'estimular aquesta línia. Si de cas, en períodes amb menor pressupost s'ha ralentit, però mai s'ha abandonat, i les denúncies per part d'ecologistes i de tècnics i especialistes universitaris contra aquestes actuacions han estat permanents. Als darrers anys açò s'ha incrementat amb els ajuts per a l'anomenada (enganyosament) "selvicultura preventiva", amb les mesures efectuades per la pròpia Conselleria dintre dels plans contra els incendis ("Previfoc"), o amb el recent "PAMER", de la Conselleria de treball, que pretén "netejar les muntanyes" (en el sentit, no d'endur-se les deixalles, sinó d'eliminar el sotabosc). Als darrers mesos estan abundant actuacions d'aquesta mena, fins i tot en àrees ecològicament valuoses. Al juliol passat Acció Ecologista-Agró va denunciar "neteges" salvatges en llocs tan emblemàtics i ecològicament valuosos com el Garbí a la Serra Calderona o el barranc de la Mosquera a la Serra d'Espadà.

L'abans esmentada concepció del bosc com a conreu és summament irreal i no es sustenta en l'existència d'una potencialitat productiva fustera als nostres boscos (independentment que es pugui valorar positivament o no aquest tipus d'explotació). Aquesta realitat s'ha reconegut en molt llocs, com per exemple als mateixos llibres blancs esmentats, o en una declaració de la Conselleria d'Agricultura, efectuada en maig de 1988,

(després d'una important reunió que pretenia establir les bases de la política forestal valenciana), que deia literalment: "*los montes de la Comunidad Valenciana tienen valor ecológico, no económico*". Per confirmar açò només cal consultar les dades sobre producció de fusta al nostre territori (el 0,3% de la producció final agrària) i les estimacions de productivitat potencial (que apareixen, per exemple, als mapes de Rivas Martínez, publicats per l'ICONA)¹².

Però les declaracions solemnes sobre el valor ecològic del bosc i les importants funcions ecològiques que desempenyen s'estavellen contra la dura realitat que ens mostra com no s'aplica un instrument tant essencial com és l'avaluació d'impacte ambiental (per exemple, no s'empra en els projectes de repoblacions, més que en casos excepcionals, ni tampoc en la "selvicultura preventiva", que inclou l'apertura de pistes, "tallafocs", etc.) o que, en altres ocasions, s'aplica de manera tant irresponsablement generosa que quasi tot resulta ser acceptable (acaben d'aprovar-se ara, en cascada, centenars de declaracions d'impacte, sempre positives, sobre pedreres, extracció d'àrids, camins, abocadors, etc., en àrees forestals, algunes de gran valor ecològic. Vegeu els DOGV de setembre).

També contrasten aquests bons desitjos (que apareixen en tota mena de declaracions institucionals, introduccions de lleis, prefacis de llibres, etc.) amb la poca quantitat de terreny forestal inclòs en paratges naturals protegits. Si exclouem les àrees litorals, on es troben el Montgó, el Penyal d'Ifach i el Desert de les Palmes, en zones pròpiament d'interior, només es troba protegit el paratge de la Font-Roja. Açò contrasta amb les opinions dels "experts" del Llibre blanc que afirmen temeraria i equivocadament que "las disposiciones legislativas se han reducido a actuaciones exclusivamente conservacionistas que han llevado a proteger un considerable porcentaje del territorio valenciano" (esborrany del *Llibre Blanc*, vol.I, pag. 185). Dir açò en un País que té una proporció de protecció del territori similar a la d'Albania (1,53%), i molt inferior a la mitjana europea, i fins i tot l'estatal, i que només té una única zona netament forestal protegida, posa ben

¹² Segons les dades de l'*Anuari Estadístic del País Valencià* de 1991, referides a l'any anterior (1990), l'aportació del subsector forestal (que inclou, a més de la producció fustanera, d'altres com: la mèl, plantes aromàtiques, suro, etc.) a la producció final agrària és aproximadament de 887 milions de pessetes, el 3 per mil (0,3%), o siga, un 0,1 per mil (0,01%) del producte regional brut valencià.

La situació és prou semblant en les tres províncies: a València constitueix el 0,36% de la producció final agrària provincial (525 milions). A Castelló el 0,25% (176 milions) i a Alacant el 0,27% (186 milions).

La producció de fusta durant 1992 va ser d'uns 84.000 m³, repartits així: 64.000 a la província de València (64%), 15.000 a Castelló (18%) i 4.800 a Alacant (6%).

D'aquesta producció, correspon el 90% al pi blanc, un 8% als xops, i un 2% a d'altres espècies.

Segons la classificació i el mapa de Productividad Potencial Forestal de España Peninsular de J. M. GANDULLO i R. SERRADA, (1977), el País Valencià té la major part del seu territori dintre de les classes III, IV i V, que impliquen limitacions de moderades a greus per al creixement de boscos productius. La productivitat real és encara més baixa segons es reconeix en l'esborrany del *Llibre Blanc de la Política Forestal Valenciana*: "En conjunto la productividad forestal potencial de la Comunidad Valenciana es media-baja. No obstante, su productividad real es bastante más baja no siendo el caracter principal de las masas forestales valencianas la productividad, sino su valor protector. A esta valoración contribuyen los siguientes factores: 1) las zonas señaladas con las mejores clases estan ocupadas en gran parte por terrenos agrícolas; 2) no se ha tenido en cuenta la pendiente, ni la orientación, etc., factores orográficos que en el conjunto del territorio valenciano inciden de manera negativa sobre la productividad; 3) existen grandes extensiones de terrenos degradados donde la productividad real es muy inferior a la potencial señalada".

Al *Llibre Blanc* sobre els incendis forestals, de 1986, també hi ha un reconeixement clar de la poca rendibilitat fustanera de les espècies més emprades en les repoblacions: "[El *Pinus halepensis*] como especie productora de madera es francamente poco rentable, (...) de 0,25 m³/ha./año a 5 m³/ha./año. (...) La rentabilidad no hay que buscarla en la madera" (pag.15). "[Referit al *Pinus pinaster*]... su producción maderera es superior a la del carrasco [*P. halepensis*], de mejor calidad; sin embargo, su rentabilidad económica no justifica su plantación" (pag.18).

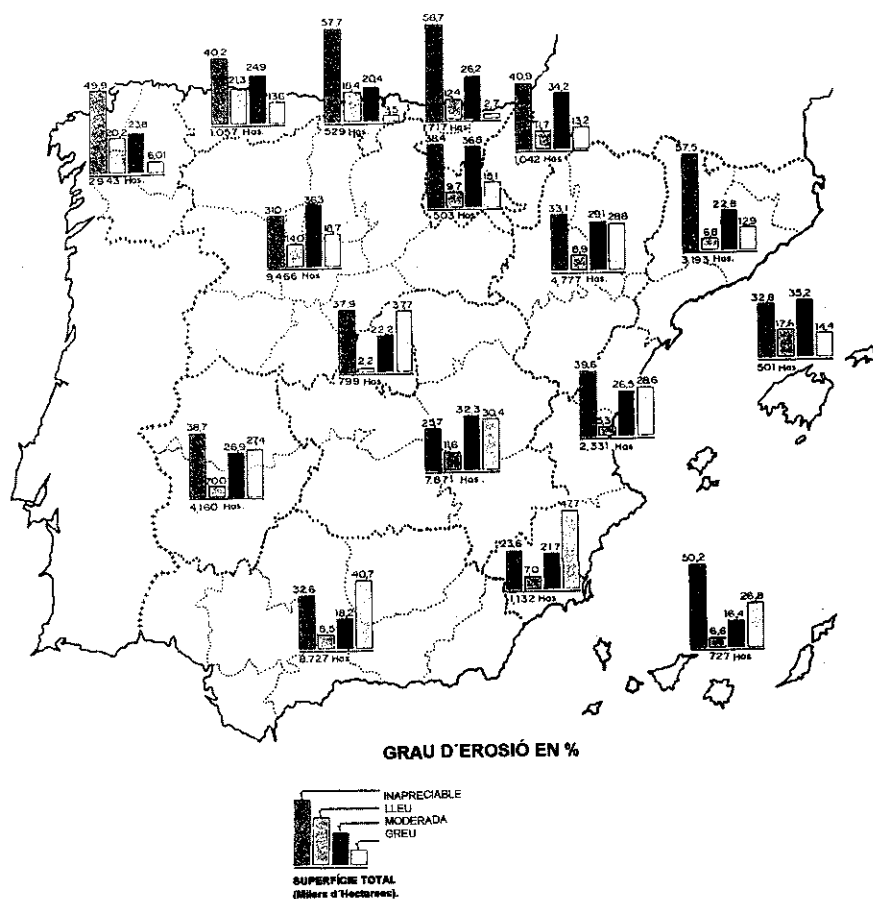

Fig. 2. L'erosió a l'estat espanyol. (Dades de l'informe "Medio Ambiente en España". MOPU. 1998).

de relleu que els autors han d'estar parlant d'un altre lloc (i açò concorda amb moltes altres apreciacions que apareixen en aquest llibre, molt poc adequades a la nostra realitat). Cal recordar ací que, segons l'anterior Inventari forestal (anys 70), només un 2% del territori valencià conserva restes dels boscos potencials, en estat de major o menor degradació¹³.

LA LLEI FORESTAL, TAN ESPERADA

Per fi, al desembre de 1993, s'aprova la Llei Forestal Valenciana, una ferramenta que podria haver estat clau per operar una política forestal valenciana pròpia, rigorosa i transformadora,... però que s'ha convertit en un altra ocasió perduda.

El moviment ecologista i ciutadà, a més de molts experts i tècnics, reclamaven una llei forestal des de feia anys. Va haver de passar molt de temps, durant el qual es van fer una gran quantitat de peticions, recollides de signatures i adhesions, articles als mitjans

de comunicació, debats i altres actes públics, campanyes divulgatives a les escoles i al carrer i manifestacions per a què, per fi, i amb successius retards, fóra aprovada la Llei.

Després de tot, i seguint la tònica general, la llei ha resultat ser molt poc original i operativa.

La proposta ecologista demanava una llei més atrevida que involucrara més àmbits que els estrictament forestals (donada la interrelació realment existent entre bosc i l'entorn socio-econòmic) i que estimulara i dinamitzara actuacions i no únicament regulara o sancionara uns quants supòsits. El resultat va ser una llei lenta, ambigua i poc decidida, de desplegament pausat i desesperantment lent, que naix ja molt antiquada i molt mutilada de continguts.

La proposta ecologista comprenia també tota una part eminentment "social", amb igualtat d'importància amb les altres parts que contenien les mesures d'ordenació territorial i de protecció. Entre les propostes de caire social estaven la instauració de compensacions a la protecció, com el "cànon ecològic", mesures de foment de llocs de treball en medi rural, programes de diversificació d'activitats tradicionals, plans de regulació i incentivació del turisme rural, etc.

Tot açò en la llei forestal aprovada queda reduït a objectius i intencions generals, i no hi ha cap actuació concreta ni terminis fixats per establir-les. La llei forestal ha resultat molt ambigua i indefinida, amb excés d'articles on es manifesta que es "podrà" desenvolupar una o altra mesura, sense establir-la taxativament i sense concretar un termini per fer-ho.

La major part dels efectes de la llei depenen del Pla General d'Ordenació Forestal (PGOF), que s'haurà d'aprovar en el termini de dos anys des de l'elaboració de l'Inventari forestal. Després de l'aprovació del PGOF s'aniran desplegant amb successius terminis dilatòris, altres instruments.

A hores d'ara, transcorreguts quasi dos anys des de l'aprovació de la llei, encara no està finalitzat l'Inventari (el qual, per altra banda, no té termini per al seu acabament).

COM HA ESDEVINGUT AIXÍ?

Per què, si els polítics valencians tenien la possibilitat i l'oportunitat d'imprimir un canvi, aquest no s'ha produït al llarg dels més de 10 anys transcorreguts des de les transferències forestals?

Qualsevol resposta ha de ser necessàriament especulativa en referència a un fet tan complex, de naturalesa social i contingent. En un intent només d'aportar algunes idees per a la necessària anàlisi, avance que, en la meua opinió, s'ha degut a la conjunció de quatre elements:

- 1.- En primer lloc, ha influït la persistència dels mateixos tècnics que dissenyaven i executaven la gestió forestal, diguem-ne "tradicional", els quals, quan van ser transferides les competències, van ser transferits ells també, en bloc. Gran part d'aquest cos tècnic ha estat format en una visió de la gestió forestal poc adaptada als ecosistemes mediterranis i, a més, amb una perspectiva productivista, ara irreal, al menys al País Valencià. Per altra banda, aquest col·lectiu s'ha renovat molt poc i, el que és encara més important, ha "copat" totalment la gestió forestal. Mentre que altres direccions generals dintre de les conselleries d'Agricultura i de Medi Ambient admetien diferents tipus de licenciatos superiors, els concursos per a

cobrir places a la direcció general de Recursos Forestals exigien que foren sempre enginyers forestals, com si geògrafs, economistes, biòlegs, edafòlegs, etc. no foren necessaris per dissenyar una política forestal més equilibrada, multidisciplinària i realista. De tal manera que, actualment, en l'esmentada direcció general només hi ha un tècnic superior que no siga enginyer forestal.

- 2.- L'opinió pública, encara que creixentment sensible a la problemàtica ecològica, i molt preocupada per problemes com els incendis forestals, té encara una baixa formació ambiental. De manera que no es valora més, en general, un bosc autòcton potencial que un conreu de pins o, fins i tot, es prefereix si hom permet fer una "torraeta de xulles" a sota, muntar baix una "hamaca" o estacionar el cotxe aprofitant que no hi ha molta "malea". Tampoc es valoren adequadament els altres components del bosc, ni es té una idea clara de la importància de l'erosió i les seues conseqüències. Per tant, les demandes de la població no impliquen necessàriament una gestió rigorosa i és fàcil contentar-les amb actuacions espectaculars de repoblació amb pins i maquinària pesant o de "neteges" de sotabosc, apertura de camins i "tallafocs", etc., que són presentades com a mesures "ecològiques", a despit dels seus efectes ambientalment negatius.
- 3.- Els habitants de les àrees rurals constitueixen una població envellida, de baix nivell cultural, i amb una menor sensibilització respecte del que poden ser modes urbanes de valoració de la natura, de la fauna i flora autòctona, els paisatges poc transformats, etc. Conserven, en general, una visió antiga i desfassada del món rural, la qual concebeix com a ilimitada la capacitat de la natura d'absorbir impactes, i a més això no importa molt. Tot allò que no produeix és menys valuós o, simplement, no té cap valor. Per altra banda encara es confia en què la devallada de rendibilitat de les explotacions tradicionals siga alguna cosa conjuntural i es desconfia de noves activitats vinculades a la conservació de la natura o al turisme rural (es clar, tanmateix, que hi ha llocs on açò està canviant, i de pressa).
- 4.- Finalment, ens trobem amb uns gestors polítics que, en general, no tenen un coneixement específic de la problemàtica, ni una sensibilització que vaja més enllà de contentar els desitjos dels possibles votants. Mancats d'una motivació pròpia o d'un convenciment profund de la necessitat d'adoptar noves mesures, i pressionats en sentit negatiu tant pels tècnics en els que descansa l'aplicació concreta de les mesures, pels habitants de les zones rurals i per una opinió pública que molt a sovint demana solucions ràpides i ben "vistoses", que són les que convenen els polítics, encara que no siguin les millors... Aleshores, acaben fent el de sempre, sense massa complicacions. Innovar, fer front a idees antigues o a prejudicis molt populars, planificar a llarg termini i executar mesures útils, però poc cridaneres o aparentment poc rendibles (a nivell immediat) semblen ser dificultats insalvables per a molts gestors. Sobretot si no es té clar que la preservació de la natura i el propi territori és un assumpte fonamental. Tampoc s'acaba d'entendre que el famós "desenvolupament sostenible" no sols és compatible, sinó que exigeix la conservació racional dels recursos naturals.

BIBLIOGRAFÍA

- AA.DD. (1987): *El medio ambiente en la comunidad valenciana*. Cons. D'Obres públiques, Urbanisme i Transport. València.
- AA.DD. (1987): *Ecosistemas terrestres. Quaderns d'ecologia aplicada*. Diputació de Barcelona.
- AA.DD. (1987): *Revista Ecosistemas*. Nº doble 9/10. 1994. monogràfic: *Bosques vírgenes y bosques seminaturales en Europa Occidental*.
- AA.DD. *Los suelos de la provincia de Valencia, su evaluación como recurso natural*. CSIC. Universitat de València i diputació de València.
- ARNAL, C. I F. HERNÁNDEZ. (1993): *Verd fosc. Una aproximació al medi ambient valencià*. Ed. Difusora de Cultura Valenciana.
- ARNAL, C. (1994): *Dossier forestal: la situació del bosc al País Valencià*. Acció Ecologista-Agró. Federació Ecologista del País Valencià.
- BOLÓS, O. (1982): "El bosc mediterrani i els seus problemes" a la *Revista Ciència*. nº 20. Monogràfic: *El bosc i el factor humà*.
- DI CASTRI, F., Editor. (1981): *Mediterranean-type shrublands*. (Ecosystems of the world, nº 11). Ed. Elsevier S. P. C.
- CONSELLERIA D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTACIÓ (1984): *Plan de actuaciones para la restauración forestal de la Comunidad Valenciana*.
- CONSELLERIA DE MEDI AMBIENT (1994): Informe de la comisión científica del CEAM. *El impacto de los incendios forestales en la Comunidad Valenciana*.
- CONSELLERIA DE MEDI AMBIENT (1994): *Plan de reforestación de la Comunidad Valenciana 1994-1999*.
- CONSELLERIA DE MEDI AMBIENT (1995) (i esborrany de maig de 1994, 3 volums): *Libro Blanco de la Política Forestal de la Comunidad Valenciana*.
- COSTA, M. (1986): *La vegetació al País Valencià*. Universitat de València.
- CRUZ, J. (1990): *Les comarques de muntanya*. Ed. Alfons el Magnànim. València.
- FOLCH, R. (1981): *La vegetació dels Països Catalans*. Ed. Ketres.
- FOLCH, R. (1976): "El incendio forestal, fenómeno biológico" en *Los incendios forestales. Quaderns d'ecologia aplicada*. AA. DD. Diputació de Barcelona.
- FOLCH, R. Director. (1988): *Natura: ús o abús?* Ed. Barcino. 2ª ed.
- HERRERO-BORGOÑÓN, J.J. I J. L. RUBIO. (1994): *Impacto de las técnicas de repoblación sobre los procesos erosivos y la fertilidad del suelo en condiciones ambientales mediterráneas* Generalitat Valenciana. Conselleria d'Agricultura.
- HERRERO-BORGOÑÓN, J.J. I J. L. RUBIO. (1994): "Pedological effects of reforestation in burnt forest areas" a *Soil erosion and degradation as a consequence of forest fires*. M.Sala i J.L. Rubio Eds. Geofoma Ediciones. Logroño.
- RIVAS-MARTÍNEZ, S. (1987): *Memoria del mapa de series de vegetación de España*. ICONA. Madrid.
- SANROQUE, P. I J. L. RUBIO. (1984): *El suelo y los incendios forestales*. Diputació de València.
- TOMASELLI, R. (1982): "Degradación de la maquia mediterránea" en *Bosque y maquia mediterráneos*. Editorial Serbal-Unesco. Barcelona.
- TRABAUD, L. (1971): *Les combustibles végétaux dans le Département de l'Hérault*. C.E.P.E. Louis Emberger. Montpellier.
- ULL, M. A. (1985): "El foc ens ha destruït el País" *Revista El Temps*, nº 60, agost.